

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ВИБОРУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто особливості комп'ютеризації бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання, а також висвітлено особливості вибору бухгалтерського програмного забезпечення

Постановка проблеми. Перехід України від індустріального до постіндустріального суспільства, яке останнім часом починають трактувати як інформаційне означає не лише зміну сприйняття світу але й вихід на передній план методу аналізу в науковому пізнанні та ідеї безперервного прогресу в науці й техніці.

У спеціальній літературі описано зв'язку сім інформаційних революцій, починаючи з виникнення та розвитку людської мови і завершуючи розподілом комп'ютерних мереж, основним результатом чого стало створення єдиного інформаційного простору.

Індустріальне суспільство побудоване на інформації, що вимагає нових підходів до її формування та визначення критеріїв якості. У цьому контексті об'єктом особливої уваги стає бухгалтерський облік як основна інформаційна база, як центр інформаційного забезпечення виробничо-фінансової діяльності господарюючих суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема автоматизації бухгалтерського обліку займалися такі науковці як: С.І. Волков, В.М. Жеребін, М.А. Ібрагимов, В.І. Ісаков, Б.С. Одінов, В.Ф. Палій, В.І. Подольський, Р.С. Рашитов, В.С. Рожнов, Я.В. Соколов, Д.В. Чистов, Є.Л. Шурємов та інші. На думку відомого російського вченого проф. В.Ф. Палія "Інформаційна економіка змінює не лише характеристику виробництва й економічних відносин, але й самі інформаційні технології, що мають безпосередній вплив на бухгалтерський облік. Існують концепції, які покладені в основу його теорії. Серед них:

- розвиток засобів зв'язку, передавання даних та обчислювальної техніки;
- нові можливості документування фактів господарської діяльності, їх реєстрації та архівування;
- нові об'єкти бухгалтерського обліку, насамперед інтелектуальні, такі як знання, інформація, інтелектуальна власність, що породжують нові форми товару" [1, с. 5-6].

Професор В.Ф. Палій не випадково у розвитку інформаційних технологій на перший план поставив розвиток засобів зв'язку та обчислювальної техніки. Адже, саме з відкриттям електрону та винайденням у середині ХХ століття ЕОМ пов'язують п'яту інформаційну революцію. Винайдення мікропроцесорної техніки (70-ті роки ХХ століття), персонального комп'ютера привело до початку шостої інформаційної революції.

На перших порах в окремих літературних джерелах поняття "комп'ютеризація суспільства" і "інформатизація суспільства" вживались у якості синонімів. Справедливо зазначає Г.В. Федорова, "інформатизація суспільства представляє собою ширше поняття, ніж "комп'ютеризація суспільства" і направлена на швидке

освоєння інформації для задоволення своїх потреб. У понятті "інформатизація суспільства" акцент потрібно робити не стільки на технічні засоби, скільки на суть і мету соціально-технічного прогресу. Комп'ютери є базовою технічною складовою процесу інформатизації суспільства" [2, с. 8].

Мета дослідження. Виявити особливості комп'ютеризації бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання, а також дослідити особливості вибору бухгалтерського програмного забезпечення.

Викладення основного матеріалу. Активне впровадження комп'ютерної техніки в економіку та в суспільне життя не було спонтанним, а диктувалось виключно потребою. Одночасно з розвитком суспільства формувалася постійно зростаючий масив інформації з опрацюванням в необхідні для суспільства терміни. Широка комп'ютеризація виробництва й управління є одним з актуальних напрямів науково-технічного прогресу.

Управління сучасним підприємством з повним правом можна розглядати як постійний обмін інформацією як на внутрішньому (між усіма структурними підрозділами, починаючи від робочого місця і закінчуючи службами управління), так і на зовнішньому (між підприємством і зовнішніми об'єктами) рівнях. Зв'язки системи управління з інформаційною системою та системою виробництва на рівні господарюючого суб'єкта показано на рис. 1. Польський економіст П.В. Боль наглядно відобразив на рисунку рух не лише інформаційних, але й матеріальних потоків, що показує безпосередній зв'язок матеріального виробництва з його інформаційним забезпеченням. Слід зазначити, що визначення обсягу, змісту та частоти руху інформації – надзвичайно важливе та складне завдання. Причому поділ економічної інформації, в залежності від її відношення до функцій управління, на технічну (конструкторсько-технологічну), планову, облікову є умовним. Справа в тому, що на рівні господарюючого суб'єкта основний потік техніко-економічної та фінансової інформації формується в системі бухгалтерського обліку.

Виходячи із зазначеного, бухгалтерський облік вважається не лише однією з функцій управління, але й функцією, яка в системі управління займає особливе місце. Більше того: без одержання результатів обліку реалізація інших функцій практично неможлива. Комп'ютеризація процесу опрацювання економічної інформації на рівні підприємств, організацій й установ, насамперед пов'язана із задоволенням технічних потреб одного структурного підрозділу – бухгалтерії. І пов'язане воно з проблемою повноти та своєчасності опрацювання інформації, а також якості кінцевого продукту – відфільтрованої інформації для підготовки проектів управлінських рішень.

Бухгалтерський облік є складною системою, у якій вирішується комплекс багатоцільових завдань. Облікова система складається з багатьох відносно самостійних частин (підсистем), які мають тісно переплетені не лише ієрархічні (вертикальні), але й горизонтальні зв'язки.

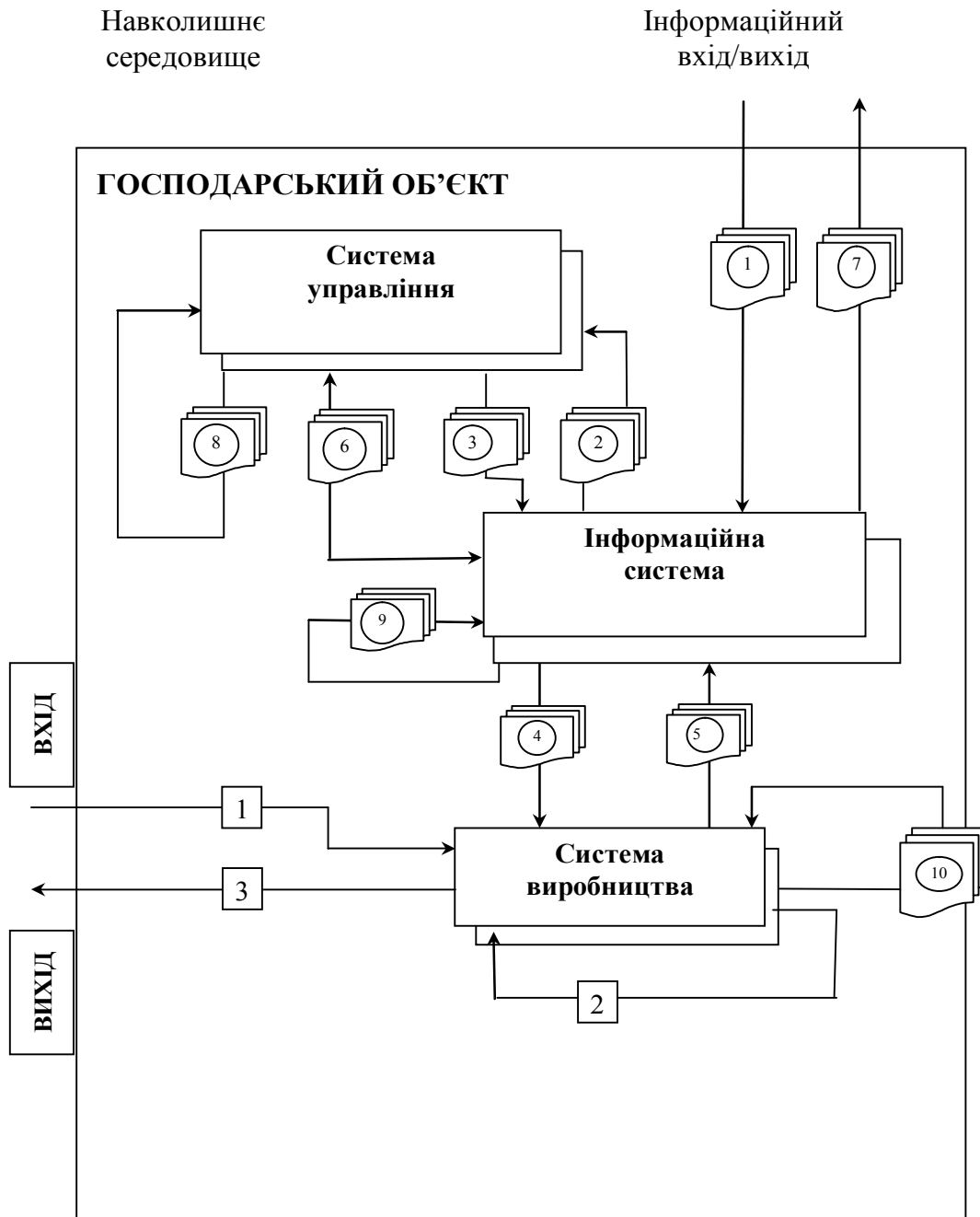

Рис. 1. Зв'язки системи управління, інформаційної системи і системи виробництва господарського об'єкта (позначення: \square матеріальні потоки, \bigcirc – інформаційні потоки) [3, с. 33]

Відомий американський економіст У. Перрі зазначає “На зорі людства печерні люди заносили облікові записи на камінь, де з великим старанням вибивали дані про результати “діяльності” свого племені. Перевірити або ж відтворити обліковий процес при необхідності можна було у будь-який час, оскільки він відрізнявся великою наочністю. Таким чином, “контролер” племені міг добитися ідеальної системи контролю. Однак благодушність контролера була недовгою. Технологія розправила плечі і нанесла контролю жорсткий удар: “технократи” племені винайшли папірус. Відображення облікових записів на такому крихкому і нетранспортабельному матеріалі загрожувало самим основам облікового контролю. Обліковий контроль був відсутній протягом декількох століть, поки не ввели “Журнал” і “Головну книгу”. Після 2237 років неспокою через папіруси контролер знову міг спати спокійно. Безтурботне життя закінчилось ще швидше: у 1890 р. Герман Голлеріт запропонував для облікового контролю лічильно-перфораційні машини. Місце журналу в твердій обкладинці зайняла перфокарта з пробитими на ній отворами.” [4, с. 17].

Очевидно, що більше проблем для рядового бухгалтера породило винайдення електронних обчислювальних машин. Таким чином, “Технічні засоби обчислювальних робіт у своєму історичному розвитку зазнали суттєвих змін. Від примітивних дерев'яних воскових дощок і бірок на ранніх стадіях розвитку суспільства до складних обчислювальних машин в даний час...” [5, с. 20].

Запровадження в практичну діяльність бухгалтерського обліку електронних засобів обчислювальної техніки ще на стадії розробки технічних проектів поставило ряд проблем. К. Маркс писав, що прогрес техніки або заміняє робітників потенційно, або фактично витісняє їх [6, с. 465]. Якщо при цьому абстрагуватись від певного політичного підтексту, то існування проблеми слід визнати. Порядок виконання облікових робіт, загальна організація бухгалтерського обліку на підприємствах, організаціях й установах визначається специфікою виробництва та потребами управління. Але облікові роботи базуються на єдиних методичних та організаційних правилах, відображених у нормативних документах.

Використання в обліковому процесі технічних засобів опрацювання інформації завжди пов'язане з вирішенням головного питання – розподілом робіт між людиною і машиною.

Використовуючи нову оригінальну обчислювальну техніку та організаційну форму її експлуатації формується новий склад облікових робіт, які перерозподіляються між людиною і машиною. Такий розподіл проводиться не тільки між людиною і машиною, але й структурними підрозділами, а також між обліковими працівниками. Проблема розподілу робіт між людиною і машиною в умовах використання технічних засобів з обмеженими можливостями (наприклад, калькулятори) вирішується просто: зберігаючи без змін обліковий процес. Інша картина складається при використанні ЕОМ. Розвиток технічних засобів збору, передачі, обробки та зберігання інформації на базі ЕОМ обумовило на практиці різні варіанти організації автоматизованої обробки інформації для вирішення облікових завдань. Для кожного з них має місце своє вирішення проблеми розподілу робіт між людиною і машиною [7, с. 5].

Окреслена проблема, але вона не нова. Раніше була об'єктом дослідження відомих економістів ,ще у 70-ті роки минулого століття. Відомий російський вчений

В.Я. Соколов у своїй докторській дисертації “Проблеми бухгалтерського обліку радянської торгівлі у зв’язку з використанням новітніх засобів обчислювальної техніки” побудував різні варіанти моделей основних облікових завдань з розрахунком вибору найоптимальніших з них в умовах використання обчислювальної техніки. Зазначена проблема знайшла в подальшому своє відображення у фундаментальній монографії “АСУ і проблеми теорії бухгалтерського обліку”, підготовленій спільно з проф. В.Ф. Палієм [8].

Очевидно, що найкращий ефект від використання ЕОМ в бухгалтерському обліку досягається за рахунок удосконалення його методології, методики й організації, максимального спрямування його основного продукту – інформації на задоволення потреб управління. Широке використання сучасних засобів обчислювальної техніки вступило в певне протиріччя з діючою практикою обліку. Як зазначає проф. В.Ф. Івашкевич “їх швидкодія, великі можливості пам’яті та логічного перетворення облікових даних практично не потрібні, а обходяться дорого. ЕОМ полегшує працю бухгалтера, але без змін та подальшого розвитку методології” [9, с. 41].

На нашу думку, з усім наведеним не можна погодитися. Зазначене вище відноситься до нераціонального використання швидкодії комп’ютерної техніки та її пам’яті. Адже основною метою діючої системи бухгалтерського обліку є не лише формування інформаційної бази, але й форматування й переформатування інформації для розробки проектів управлінських рішень, їх практичної реалізації та аналізу ефективності останніх. Для виконання переліченого комплексу робіт, в першу чергу, потрібні як швидкодія ЕОМ, так і наявність великого обсягу її пам’яті. Це вимагає розробки комплексного підходу до перегляду теоретичних і методологічних основ бухгалтерського обліку. На думку Л.О. Терещенко та І.І. Матієнко-Зубенко передбачається:

- уведення в практику методологічних основ бухгалтерського обліку, що відповідають ринковим відносинам із переходом на міжнародні стандарти обліку та аудиту;
- перегляд методологічних принципів обліку, що забезпечили б комплексне оброблення облікової інформації;
- удосконалення теоретичних основ бухгалтерського обліку з використанням інформаційних технологій;
- застосування новітніх інформаційних технологій та засобів спілкування;
- інтеграцію облікової інформації в єдиний інформаційний потік;
- розроблення єдиної інформаційної мови показників обліку, контролю та аудиту;
- впровадження в практику обліку питань оцінювання, планування та прогнозування господарсько-фінансової діяльності підприємства;
- формування на основі автоматизації управлінських рішень [10, с.7-8].

Зазначене підтверджує тезу про те, що в умовах комп’ютеризації процесу діяльності господарюючих суб’єктів слід постійно вдосконалювати методичні й організаційні засади ведення бухгалтерського обліку.

Суттєвим недоліком існуючих систем обробки облікової інформації, насамперед, є відсутність комплексного системного підходу до теоретичних і методологічних проблем ведення бухгалтерського обліку. Системний підхід

означає формулювання загальної мети робіт, визначення меж системи в яких має проходити реалізація поставленої мети, а також визначення чинників, які впливають на систему.

Російські вчені С.І. Волков, Т.А. Краєва та В.П. Савін у 1977 році зазначали, що "Методологічні проблеми при побудові форми автоматизованого обліку складні і багатогранні. Вони охоплюють множинну важливих питань. В даний час основні положення методології автоматизованого обліку знаходяться на стадії становлення. У спеціальній літературі має місце різне тлумачення одних і тих самих положень" [12, с. 54]. Цитовані нами вчені не обмежились загальною критикою реального стану, а чітко сформулювали основні принципи побудови форми автоматизованого обліку, поділивши їх на шість груп (див. таблицю 1).

У відповідності з табл. 1 предметом розгляду при побудові форми автоматизованого обліку є наступні питання методології бухгалтерського обліку:

- механізм реалізації балансового методу,
- система інформаційного відображення виробничо-господарської діяльності об'єкта у відповідності з принципом інтеграції видів обліку,
- послідовність стадій облікового процесу,
- система облікових реєстрів і спосіб запису в них,
- умови збереження подвійного запису,
- аналітичні та контрольні функції обліку та способи їх посилення.

Таблиця 1. Основні принципи побудови форми автоматизованого обліку

<i>I. Принципи методологічного забезпечення</i>	<i>II. Принципи створення інформаційної бази</i>	<i>III. Принципи вибору технічних засобів</i>	<i>IV. Принципи математичного і програмного забезпечення</i>	<i>V. Принципи організаційно-правового забезпечення</i>
1. Регламентация техніки балансового узагальнення	1. Цілісність інформаційної бази	1. Відповідність характеристика інформаційної бази	1. Адаптованість до задач користувача	1. Підвищення ефективності функціонування системи
2. Інтеграція даних первинного обліку	2. Одноразове введення даних	2. Сумісність	2. Стандартизація систем програмування	2. Раціоналізація документообігу
3. Взаємозв'язок реєстрів та стадій облікового процесу	3. Належність даних	3. Узгодження пропускних можливостей	3. Параметрична універсальність програм	3. Вдосконалення організаційної структури
4. Автоматичне формування реєстрів	4. Мінімізація дублювання	4. Можливість нарощування	4. Модульність побудови	4. Підготовка користувачів до спілкування із системою
5. Збереження методу подвійного запису	5. Актуальність даних		5. Можливість модифікації	5. Типізація проектних рішень
6. Розширення аналітичних і контрольних функцій	6. Уніфікація представлення даних		6. Функціональна вибірковість	6. Етапність розробки і застосування
7. Можливості розвитку	7. Можливість нарощування		7. Можливість розвитку	7. Неперервність розвитку системи

Таким чином, комп'ютерну інформаційну систему бухгалтерського обліку за нашим переконанням слід розуміти як сукупність елементів, які взаємодіють між собою в процесі опрацювання облікової інформації господарюючого суб'єкта.

Загально прийнято, що її можна створювати як:

1. автоматизовану систему виконання окремих задач бухгалтерського обліку;
2. комплексну систему автоматизації бухгалтерського обліку;
3. складову частину загальної (інтегрованої) системи автоматизації процесу управління господарюючим суб'єктом.

Перший варіант передбачає наявність та використання сучасної комп'ютерної техніки оснащеної, на жаль, розрізненими програмами. Запровадження такої системи потребує мінімальних фінансових витрат, однак при її експлуатації часто виникають проблеми по ув'язці окремих облікових показників. Найприкріше при цьому те, що помилки, які виникають у таких системах, як правило, внаслідок відсутності загальних довідників, складно виявляти і, відповідно, виправляти.

Основною відмінністю другого варіанту створення комп'ютерної інформаційної системи бухгалтерського обліку є необхідність розробки окремого регламенту (правил) колективної роботи бухгалтерії. Мова йде про документи, в яких мають бути чітко визначені такі моменти, як порядок роботи зі спільними даними, терміни, умови та порядок виконання окремих операцій, оскільки певні з них можна виконувати лише наперед в установленій послідовності.

Найвищою формою функціонування комп'ютерної інформаційної системи бухгалтерського обліку на рівні суб'єктів господарювання є її органічне входження у загальну систему управління ними. При цьому, від підприємства, організації чи установи вимагається ще жорсткіша регламентація порядку виконання робіт з обміну інформації між окремими структурними виробничими й управлінськими підрозділами. Адже в даному випадку облікові задачі вирішуватимуться одночасно із задачами, наприклад, оперативного-технічного обліку, планування, аналізу, прогнозування тощо. Як справедливо зазначають В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан, чим більше підприємство та чим більше його співробітників зайнято в системі управління, тим складнішою є задача складання регламентів, що забезпечують узгоджену роботу усіх ланок управління [13, с. 154].

Очевидно, що ефективність функціонування комп'ютерних інформаційних систем бухгалтерського обліку залежить не тільки від технічних характеристик засобів обчислювальної техніки, а й від її програмного забезпечення. Причому завдання вибору останнього ускладнюється суттєвими відмінностями у концепціях побудови програмних засобів, їх функціональної повноти, порядку адаптації до потреб конкретних користувачів тощо. Вже цитовані нами В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан пропонують власний варіант критеріїв вибору програмного забезпечення бухгалтерського обліку (див. табл. 2), умовно класифікованих за кількістю працівників бухгалтерії. При цьому вони визнають: "Звичайно, така класифікація не єдина при розгляді усього спектра відмінностей програмних систем, а наведені в таблиці цифри щодо кількості працівників бухгалтерії для виділених груп дуже умовні".

Відомий в Україні фахівець з проблем інформаційних технологій в організації бухгалтерського обліку та аудиту С.В. Івахненко, досліджуючи проблеми трансформації елементів методу бухгалтерського обліку (документування,

інвентаризації, оцінки, калькулювання тощо) при використанні комп'ютерних інформаційних систем, критично оцінив використовувані нині програмні продукти. На його думку, "Огляд більше 20 наявних на українському ринку програм для комп'ютеризації бухгалтерського обліку свідчить про те, що в практичній роботі з ведення обліку підприємства використовують комп'ютерні програми, які відрізняються функціональним виконанням, способами налагодження, інтерфейсом, але побудовані за однією моделлю. Її суть – уніфікація даних та подача їх у системі подвійного запису. Вона ускладнена і доповнена спеціальними допоміжними деталями, необхідними для відображення специфіки операцій різних ділянок обліку. Подвійний запис є універсальним механізмом, за допомогою якого можна адекватно відображати факти господарського життя. Бухгалтерія – головне джерело і головний споживач інформації на підприємстві, тому зберігання даних у єдиному уніфікованому реєстрі, побудованому на принципі подвійного запису, має сенс.

Однак в окремих програмних продуктах ("Парус", "Лок-ОФФИС", Галктика) обробка та накопичення первинної документації спочатку здійснюється шляхом простої реєстрації, а потім виконується формування бухгалтерських проводок" [14, с. 173].

Питання, яке при цьому виникає, пов'язане з часом формування масиву бухгалтерських проведень: безпосередньо під час здійснення господарської операції, чи в кінці звітного періоду. Зокрема, в економічній літературі є пропозиції стосовно того, що на великих підприємствах, організаціях чи установах, де впроваджено комплексну комп'ютеризацію процесу виробництва й управління і де дані первинного бухгалтерського обліку одночасно використовуються всіма іншими технічними та економічними управлінськими структурами, можна обмежитись формуванням лише зведених проводок у кінці звітного періоду для складання фінансової звітності, а для потреб управління користуватися спеціальними аналітичними механізмами.

Таблиця 2. Загальні критерії вибору програмного забезпечення (ПЗ) бухгалтерського обліку [13, с. 157]

Тип бухгалтерії	Основні критерії вибору ПЗ КСБО
1	2
Мала (1 – 3 осіб)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Уніфікована модель представлення даних. 2. Єдине програмне середовище. 3. Функціонування в одноранговій мережі або в мережі ПК виділеним сервісом. 4. Наявність сертифікованих для впровадження систем дилерів фірми виробника ПЗ у власному регіоні. 5. Можливість сумнівного використання із стандартним офісним ПЗ і проблемно-орієнтованим ПЗ інших виробників.
Середня (4 – 6 осіб)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Побудова системи у вигляді повнофункціонального набору спеціалізованих за ділянками обліку програмних модулів. 2. Можливість розвитку функцій системи за рахунок професійних засобів розроблення. 3. Функціонування у мережі ПК з виділеним сервером в архітектурі клієнт серверів. 4. Функції розмежування прав доступу користувачів до даних. 5. Можливість сумнівного використання з ПЗ інших виробників, в тому числі з ПЗ власного розроблення.

Продовження табл. 2

1	2
Велика (>6 осіб)	1. Побудова системи у вигляді повнофункціонального набору вузькоспеціалізованих за ділянками обліку програмних модулів. 2. Можливість розвитку функцій системи за рахунок професійних засобів розробки. 3. Можливість функціонування в неоднорідних мережах, значна незалежність у виборі користувачем апаратних засобів, операційних систем і СКБД. 4. Розвинутість функції розмежування прав доступу до даних і автоматизації використаних користувачами дій. 5. Розвинуте розмежування функцій бухгалтерського, оперативно-технічного і статистичного обліку; взаємодія з підсистемами планування, аналізу, техніко-економічної підготовки виробництва. 6. Можливість сумісного використання з ПЗ інших виробників, в тому числі ПЗ власного розроблення.
Корпоративна	1. Відповідність перерахованим вимогам по відношенню до окремих підприємств і самостійних підрозділів в корпорації. 2. Розвинуті засоби реплікації даних віддалених підрозділів. 3. Наявність засобів реплікації даних для побудови корпоративної звітності в тому числі з можливістю ведення обліку в різних облікових стандартах.

Очевидно, що дана пропозиція помилкова, насамперед, з позиції неминучої втрати при цьому частини інформації і, тим більше не можна погодитися з думкою С.В. Івахненкова про те, що “З цього погляду бухгалтерські проводки в комп’ютерній системі є вторинною інформацією, результатом застосування набору специфічних запитів до сукупності первинних документів, які зберігаються в базі даних, і не більше того. Рахунки і проводки можуть бути звільнені від невластивного їм технологічного навантаження, яке існує в системах автоматизації, побудованих на базі принципу подвійного запису” [14, с.174].

Фахівцям з бухгалтерського обліку зрозуміло, що подвійний запис поза всяким сумнівом є особливим елементом методу бухгалтерського обліку, який ще у 18 столітті називали основним законом рахівництва. Адже, будь-яке бухгалтерське проведення – це не просто технічна фіксація господарського акту, але інформація про виникнення нових взаємовідносин і зобов’язань як між господарюючими суб’єктами, так і всередині них – між окремими господарськими підрозділами. При цьому кожен факт господарського життя як явище має два аспекти: функціональний і характеристику належності до власності господарства. На цьому створюється балансова структура господарства. Водночас кожен господарський факт як процес також має два аспекти, а за своєю суттю зачіпає два об’єкти господарювання як явища або процесу. Як доводить російський економіст К.Ю. Циганков, “...згідно фундаментальному положенню капітальної теорії метою подвійної бухгалтерії є обчислення і подвійне розмежування капіталу. Іншими словами, методологія подвійної бухгалтерії створювалася для того, щоб розрахувати і розкласти за двома різними основами одну і ту ж величину. Якщо це відповідає дійсності, то зазначена методологія має бути придатною і для інших завдань, що вимагають розрахунку і розмежування за двома різними основами однієї і тієї ж величини”. На основі викладеного К.Ю. Циганков приходить до логічного висновку, що аналогами подвійної бухгалтерії є інформаційні технології, направлені на розрахунок та подвійне відображення однієї і тієї ж величини [15, с. 400].

При створенні автоматизованої системи бухгалтерського обліку на основі використання сучасної комп'ютерної техніки відповідного програмного забезпечення, слід обережно підходити до будь-яких змін елементів його методу. В іншому випадку це призведе, по-перше, до втрати частини необхідної для управління інформації, по-друге, погіршить оперативність її опрацювання та використання в процесі підготовки проектів управлінських рішень і, по-третє, в кінцевому підсумку призведе до розбалансування усієї інформаційної системи бухгалтерського обліку. Одним із напрямків удосконалення комп'ютеризації системи опрацювання бухгалтерської інформації є уніфікація її програмного забезпечення. Ця проблема властива для всього світового матеріального виробництва і, тим більше, для кожної окремо взятої країни. Програмні продукти, представлені в даний час на ринку, різні за обсягом функцій, принципами побудови, технології ведення обліку, цінами тощо.

Першим кроком при цьому має стати класифікація усіх використовуваних програм. Вона дозволяє користувачам правильно вибрати необхідний продукт, або ж перейти від використання однієї програми на іншу, а її виробникам – знайти своїх клієнтів.

В даний час на українському ринку представлені програмні продукти таких вітчизняних фірм, як: "СофтТАКСІ" (X-DOOR), "АБ-Система" ("Офіс-2000"), "Імпакт" ("Акцент-Бухгалтерія"), "Баланс-Клуб" (SoNet), "ТРАСКОсофт" (Trade Manager), GMS (Offise Tools), Глобал Аудит ("Quasi+Бухгалтерія"). Серед російських фірм лідерами, безумовно є "1С" (1С: Бухгалтерія) та "Парус" ("Парус-Підприємство"). В обліковій практиці набуває широкого застосування розроблена Інститутом проблем інформатики Академії наук Росії програма "Інфо-бухгалтер".

Хоч перелічені програми використовують вже традиційний підхід до введення первинної інформації, так і видачі оперативних і статичних звітів з різним ступенем деталізації, вони все ж можуть відрізнитись одна від одної як можливостями виконання окремих операцій, так і різною кількістю довідників тощо.

В залежності від поставленої мети, в основу класифікації можуть бути покладені різні ознаки. С.В. Івахненко наводить класифікаційні ознаки й авторів, які їх пропонують, в окремій таблиці (див. табл. 3).

Таблиця 3. Класифікаційні ознаки програмного забезпечення, надані різними авторами [16, с. 56]

Автор	Ознака класифікації
В. Шайгородський	Спосіб реалізації в програмах бухгалтерських функцій
В. Брага, А. Савченко, В. Білошапка	Розмір підприємств: малі, середні, великі
В. Новоженев	За суб'єктами створення: штатними програмістами, універсальні, створені на замовлення
А. Волобуєв, В. Міщенко, Д. Соколов	Призначення та спосіб реалізації бухгалтерських функцій

Як відмічає С.В. Івахненко, "Усі ці класифікації мали ті або інші недоліки в застосуванні, хоча і були корисними під час розгляду окремих ознак. Питання класифікації програмного бухгалтерського обліку розкрито у книзі колективу російських авторів під керівництвом проф. Е. Шурємова. Принаймні, це найбільш докладне і глибоке дослідження питання класифікації, яке ми можемо порадити для вивчення фахівцям з побудови економічних інформаційних систем" [15, с. 56]. Розгорнута (багатофакторна)

класифікація програмних засобів АІС-БО виділяє набір ознак, які відображають окремі сторони побудови, адаптації та просування програмних продуктів АІС-БО. Зазначене дозволяє розглядати системи у різних аспектах, виявляти їх відмінності та згрупувати в розрізі кожної виділеної ознаки. Набір таких ознак може бути досить великим, і чим їх більше, тим повнішою і різносторонньою буде уява про систему автоматизації обліку.

В якості базових ознак Е.Л. Шуремов, З.А. Умнова і Т.В. Воропаева наводять наступні:

1. Ступінь охоплення облікових функцій (системи автоматизації окремих розділів бухгалтерського обліку).

2. Концепція побудови інформаційної моделі обліку (системи з універсальною моделлю даних, системи зі спеціалізованими моделями облікових даних).

3. Спосіб побудови програмної системи (системи, побудовані на основі єдиного програмного ядра, комплекси спеціалізованих програмних модулів).

4. Можливість розширення складу базових функцій системи (системи із замкнутою функціональністю, системи з обмежено розвиваючою функціональністю, повністю реконфігуруючі системи).

5. Порядок розповсюдження і тиражування (масово тиражовані системи, малотиражні системи, системи індивідуального призначення).

Що стосується інтегральної класифікації, то вона, на відміну від класифікації розгорнутої, групує програмне забезпечення одночасно за певним набором ознак. Найчастіше використовуються дві інтегральні класифікації. В основі першої з них лежить розмір господарюючого суб'єкта. У відповідності з цією ознакою АІС-БО поділяються на системи, призначені для малих, середніх і крупних підприємств. Друга інтегральна класифікація одночасно враховує декілька ознак: функціональні можливості системи і сферу її застосування; принципи побудови системи; особливості адаптації до умов споживача; особливості супроводу та технічної підтримки [17, с. 53-74].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Класифікація програмних продуктів за більшою кількістю ознак дозволяє користувачам, насамперед, розібратись у їх якості, функціонально-технічних можливостях, порівняти вартість і на цій основі вибрати ту, яка найбільше відповідає потребам господарюючого суб'єкта. Повної уніфікації програмного забезпечення процесу автоматизації бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання досягти не вдасться в силу цілого ряду причин. Головна з них полягає у тому, що саме особливості програмних продуктів окремих виробників є рушійною силою технічного прогресу, тим елементом здорової конкуренції, який змушує їх запроваджувати у виробництво нові технічні напрацювання. Уніфіковані (універсальні) програми, що використовуються для розв'язку найбільш загальних і поширених завдань бухгалтерії, хоч порівняно недорогі, однак часто потребують доопрацювання, прив'язки до умов діяльності конкретного підприємства.

Таким чином, очевидно, що автоматизована система бухгалтерського обліку – це інформаційний процес опрацювання даних з використанням сучасної комп'ютерної техніки для одержання кінцевої інформації споживачу-спеціалісту. Він вимагає не лише відповідних технічних засобів, але й належної якості програмного забезпечення. Ефективне функціонування автоматизованої системи бухгалтерського обліку можливе лише за умов органічного поєднання в єдиному виробничому процесі технічних засобів для формування інформаційної облікової системи, їх програмного забезпечення та кваліфікованих зусиль персоналу обслуговування ЕОМ і персоналу системи управління об'єктом господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Палий В.Ф. Теория бухгалтерского учета: современные проблемы / В.Ф. Палий. – М.: Бухгалтерский учет, 2007. – 88 с.
2. Федорова Г.В. Информационные технологии бухгалтерского учета, анализа и аудита / Г.В. Федорова. – М.: ОМЕГА-Л, 2004. – 304 с.
3. *Vol P.W. Zarzadzania przeplywem produktow (Pipeline Management). Problemy magazynowania i transportu, Zeszyt specjalny.* – Poznan, 1992. – S. 33.
4. Перри У. ЭВМ и организация бухгалтерского учета / У. Перри. Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 200 с.
5. Тетерин Д.И. Механизация и автоматизация учетно-статистических работ в лесной и деревообрабатывающей промышленности / Д.И. Тетерин. – М.: Лесная промышленность, 1985. – 192 с.
6. Маркс К. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. – Т. 23. – М.: Политиздат, 1967. – 907 с.
7. Полковский Л.М. Автоматизация учета на базе персональных ЭВМ / Л.М. Полковский, С.А. Зайдман, М.Е. Беркович. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 192 с.
8. Палий В.Ф. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета / В.Ф. Палий, Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 224 с.
9. Ивашкевич В.Б. Организация бухгалтерского учета с применением ЭВМ / В.Б. Ивашкевич. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 176 с.
10. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку. Навчальний посібник / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 187 с.
11. Лучко М.Р., Хорунжак Н.М. Організація інформаційних систем і технологій обліку в бюджетних установах / М.Р. Лучко, Н.М. Хорунжак. – Тернопіль: 2003. – 178 с.
12. Волков С.И. Методологические основы автоматизированного учета на предприятиях / С.И. Волков, Т.А. Краева, В.П. Савин. – М.: Финансы, 1977. – 272 с.
13. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку / В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2003. – 268 с.
14. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту / С.В. Івахненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.
15. Цыганков К.Ю. Очерки теории и истории бухгалтерского учета / К.Ю. Цыганков. – М.: Магистр, 2007. – 462 с.
16. Івахненко С.В. Класифікація програмного забезпечення обліку і контролю// Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 7. – С. 55-65.
17. Шуремов Е.Л. Автоматизированные информационные системы бухгалтерского учета, анализа, аудита / Е.Л. Шуремов, З.А. Умнова, Т.В. Воропаева. – М.: Перспектива, 2005. – 363 с.